

Володимир Кемінь, доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри французької філології,
декан факультету романо-германської філології
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ТЕОРІЯ ВИХОВАННЯ І ФІЛОСОФІЯ ВИХОВАННЯ: НАУКОВІ ПОНЯТТЯ І МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРАВИЛА

У статті розглянуто методологічні підходи стосовно з'ясування науково-теоретичних основ педагогіки, як у минулому, так і в сучасності, а також зроблено спробу проаналізувати трактування терміна “педагогіка” у німецькій науково-дослідній літературі.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Під “наукою про виховання” прийнято розуміти і як чисто емпіричну науку, так і “нормативну науку” (практику).

Представники емпіричної науки про виховання вважають, що історичне дослідження у їх предметі має таку саму мету як і в інших соціальних та культурологічних науках. На їх думку, науково-педагогічна оцінка загального історичного матеріалу необхідна для того щоб отримати якомога ширшу емпіричну основу для теорії. Згідно з емпірично-аналітичною точкою зору історія виховання не повинна обмежувати дослідження світоглядних, моральних та політичних норм. Вона також не повинна підпорядковуватися практичній меті, підтримувати або навіть обґрунтовувати визнані сучасними людьми норми.

З іншого боку, представники нормативної педагогіки вважають, що історично-педагогічне дослідження повинно слугувати практичним цілям, хоча і їхні опоненти не заперечують того, щоб результати історично-педагогічних досліджень використовувались у практиці як аргумент. Але деякі представники нормативної педагогіки хочуть більшого. Шляхом обґрунтування й тлумачення історичного педагогічного досвіду отримати й обґрунтувати норми для виховної діяльності у сучасності.

Очевидно, що цілком реально отримати певні виховні технології шляхом реконструкції виховання минулого і його результатів або педагогічних ідей. Чи дадуть вони ефект в існуючих на даний час умовах, стане зрозумілим пізніше. В межах історії виховання техніко-виховні норми, встановлені у минулому, можуть дати ефект у сучасних виховних ситуаціях, але знання подібних норм не можна плутати з теоретично обґрунтованими знаннями про їхню користь. Звісно, можна повірити в те, що вони у свій час були прийняті

тому, що виявилися придатними й ефективними. Але з науково-теоретичної точки зору, їх теоретичне й методологічне підґрунтя є не більш ніж неперевіреними гіпотезами доти, доки вони не будуть уточнені й експериментально підтверджені або відхилені.

Серед зарубіжних істориків виховання найбільш проблемним постає питання, коли від історії виховання очікують не тільки наукових висновків про виховні норми (в тому числі й про цінності виховання), але і реального внеску в обґрунтування, укріплення або підтримку (чи ліквідацію) світоглядних і моральних норм.

Тому у німецькомовних країнах намагалися знайти науково-теоретичне підґрунтя для цієї програми ще з 1880 року, характеризуючи педагогіку як “науку, яка одночасно має історичну та філософську природу” [1].

Активним прибічником “історичного характеру” педагогіки виступав Вільгельм Флітнер [2], хоча і він відділяв її від “власне історичних наук”. На його думку, педагогіку слід відносити до так званих “прагматико-герменевтико-нормативних наук”. Ці науки не можуть, як природничі, задовольнятися тим, що є, або, як історико-філологічні дисципліни, розумінням того, “що вже було доведено і сказано. Встановлюючи певні факти, вони повинні, навпаки, одночасно проектувати те, що повинно бути зроблено і створено, і з розумінням повинні одночасно критично продумувати норми на майбутнє” [3, 45].

Інший відомий німецький педагог Отто Вільманн (Otto Willmann) ставив перед педагогікою як “історичною та філософською дисципліною” завдання “висвітлювати не тільки те, що є, але і те, що повинно бути, не тільки фактичне, але і те, що відбувається” [4, 35]. Продовжуючи тезу Вільманна, Дільтей згодом заявив, що педагогіка повинна “керуватися

ТЕОРІЯ ВИХОВАННЯ І ФІЛОСОФІЯ ВИХОВАННЯ: НАУКОВІ ПОНЯТТЯ І МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРАВИЛА

життям”. Необхідно не тільки знати, якими були речі, але із “знання того, що є” добувати “правила про те, що повинно бути” [5, 24]. Прихильники так званої нормативної педагогіки, яка спочатку називалася гуманітарною, а пізніше “герменевтичною педагогікою”, донині залишаються вірними науково-теоретичній програмі отримання педагогічних норм шляхом тлумачення минулого. При цьому Флітнер підкреслює, що у даному випадку “герменевтичний метод” є “не описово-верифікуючим, а розуміючим... і пояснюючим”.

Прибічники “герменевтичної педагогіки” вважають, що як герменевтика в буквальному розумінні є методично розвиненим мистецтвом тлумачення мовних текстів, так і педагогіка розглядає структуру виховної дійсності як “текст, який необхідно правильно інтерпретувати для розуміння”.

Відповідно до нормативних завдань, цінними у минулому є світоглядно-релігійні переконання, моральні норми, звичаї, форми життя та створення на їх основі вчення про виховання. З цієї точки зору завдання історії педагогіки (історії виховання), полягають передусім у тому, щоб через конструкції, узгоджені з певними нормами минулого, спираючись на приклади видатних особистостей, які їх сповідували, і на тексти, які вибираються згідно з прийнятими у тогочасному суспільстві виховними нормами – сприяти їх (норм – Прим. авт.) збереженню і в даний час.

Підпорядкування історико-педагогічного дослідження нормативним цілям трапляється не тільки у консервативній педагогіці, але й у революційній. Кожна група, яка веде боротьбу на світоглядному рівні і прагне впливати на людей з точки зору власного світогляду, намагається заралучити на свій бік історію, при цьому однобічно виділяючи ті події, тексти та ідеї, які можна трактувати як підтвердження її вчення. Зокрема, немарксистські історики виховання вважають, що суспільство дуже відстає від утопічних ідеалів, які вони сповідують, і виною цьому є історичне минуле, тому вони пропонують особистості “спочатку звільнитися від історії”. Вони повинні ліквідувати минуле, хоча, як зауважував Адорно, “минуле можна вважати ліквідованим тільки тоді, коли ліквідовано причини минулого”.

Власне, все вищесказане означає лише те, що через політичне планування майбутнього суспільства, включаючи соціальний характер його членів, і через здійснення запланованого засобами виховання, прихильники революційної педагогіки хочуть досягнути того, щоб у майбутньому не

повторювалися ті події й ситуації, які оцінюються ними і у минулому, і в майбутньому, як погані.

Безумовно, історія виховання, яка ставить перед собою завдання встановити за допомогою виховання деякі актуальні для певного часу світоглядні норми чи завдання, пов’язані з реалізацією якихось політичних рішень, є все-таки чимось іншим, ніж історичною піддисципліною емпіричної науки про виховання. Адже той, хто хоче використати історію, щоб висвітлити своє власне вчення, не є істориком (Герbart).

Сучасна педагогічна термінологія стосовно основних дисциплін педагогічної науки та її піддисциплін є досить багатою та суперечливою. В одних країнах вона вживається в одному значенні, в інших – у іншому. Зокрема, в Німеччині під терміном “педагогіка” розуміють здебільшого теорію виховання, в той же час під “практичною педагогікою” – нормативну (практичну) теорію виховання, придатну для використання у професійній діяльності. Крім того, надзвичайно поширеним, особливо в англomовних країнах, є термін “філософія виховання”. Слід зауважити, що саме педагогіка, психологія, логіка та політологія стали останніми дисциплінами, які отримали самостійність від філософії у XIX – XX ст. До цього періоду вони були складовими філософії. Термін “філософія виховання” досить часто використовують для того, аби охарактеризувати практичну теорію виховання (практичну педагогіку). Герbart звертав увагу на те, що практична педагогіка залежить від практичної філософії. Навіть після того, як педагогіка стала самостійною наукою, беззаперечним є факт, що цілі виховання повинні бути взяті з етики, складової частини філософії, так щоб педагогіка стала у певному сенсі прикладною етикою, яка встановлює зразки для волі, а також масштаби для визначення цінності та малоцінності речей. Саме етична основа визначає характер педагогічної системи.

Перші послідовники нормативної філософії виховання у німецькомовних країнах Фрідріх Фьорсхер та Йонас Кон оголосили себе послідовниками християнської ієрархії життєвих цінностей. Вони реалістично і конкретно показали, що означають християнські ідеали як цілі виховання, і що повинні робити вихователі для того, щоб змінити відповідно до них себе і своїх вихованців. Кон уважав, що цілі виховання через розуміння цінностей можна “вивести” у виховання, а потім у суспільство.

Висновки. Важлива роль у вихованні особистості належить цілям виховання, якими виступають ідеали особистості вихованця.

СУТНІСТЬ, ЗМІСТ І ЕТАПИ ПРОФЕСІЙНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОРГАНІЗАТОРА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Вихованці не можуть діяти, покладаючись тільки на випадковість у великому просторі декількох базових і обов'язкових для всіх ідеалів. У цьому просторі законно допущених або дозволених можливостей діяльності в моралістичному суспільстві розігрується боротьба за конкретні особистісні ідеали. Тут висуюються суперечливі вимоги, встановлюється порядок етичних норм, які суперечать одна одній. Тут існують ганебні речі, які дозволені для агітації і не переслідуються у кримінальному порядку, хоча згубно діють на тих, кого стосуються. З відходом суспільства, пов'язаного з традиціями і розповсюдженням історичного знання, проявився варіант десенсибілізації, який несе у собі загрозу паралізувати здатність довгострокового зв'язку з певними ідеалами.

Тому науковцям, педагогам, громадськості із цього хаосу наявних і можливих ідеалів необхідно

зробити вибір з тим, щоб виховання як цілеспрямована і раціональна дія взагалі могло відбутися як стосовно окремо взятої особистості, так і соціуму в цілому.

1. Nikolin, Friedhelm: *Die systematische Stellung der Geschichte der Pädagogik seit Herbart und Schleiermacher. In: Kritik und Metaphysik.* – Berlin, 1996. – S. 312.

2. Flitner, Wilhelm: *Theorie des pädagogischen Wegs und der Method.* – Beltz, 1930.

3. Flitner, Wilhelm: *Der Standart der Erziehungswissenschaft.* – Hannover, 1964. – S. 45.

4. Willmann Otto: *Über die Erhebung der Pädagogik zur Wissenschaft.* – Paderborn, 1959. – S. 39 – 56.

5. Dilthey, Wilhelm: *Über die Möglichkeit einer allgemeingültigen pädagogischen Wissenschaft.* – Beltz, 1888. – S. 24.

В. Балабін, кандидат філологічних наук, доцент, генерал-майор,
начальник військового інституту

В. Крихта, помічник начальника навчального відділу

О. Прохоров, заступник начальника навчального відділу

О. Сторубльов, кандидат технічних наук, доцент,

заступник начальника військового інституту
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

СУТНІСТЬ, ЗМІСТ І ЕТАПИ ПРОФЕСІЙНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОРГАНІЗАТОРА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті йдеться про сутність, зміст і етапи професійної соціалізації організатора навчального процесу у вищих навчальних закладах, стверджується, що організація навчального процесу у ВНЗ – одна з найважливіших складових процесу керівництва вищим навчальним закладом.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. У соціологічних дослідженнях визначення поняття “професія” найчастіше характеризують з якою-небудь одного боку залежно від розв’язуваних наукових завдань. У західній соціології більш розповсюджений погляд на професію як соціальну роль, як тип функціональної групи з яскраво вираженими спеціалізованими характеристиками. До таких характеристик американський учений Е. Грінвуд відносить владу, вплив у суспільстві, систему спеціальних знань, наявність спільності професіоналів.

У вітчизняній соціології професію розглядають у діяльному аспекті як вид конкретної праці, що

вимагає суми визначених знань і трудових навичок. В.Г. Подмарков виділяє суб’єктивний бік трудового процесу, розглядаючи професію як передумову діяльності працівника. Знання і навички індивіда стають реально професійними тільки в процесі праці. Професійна приналежність працівника відбиває межі конкретної праці, предметність, зміст, місце соціального індивіда в складі колективу, у суспільстві в цілому.

Виклад основного матеріалу. Становлення і розвиток професії проходить такі етапи:

виділення сукупності трудових функцій і її закріплення за групою соціальних індивідів;

відокремлення і професіоналізація членів групи, включення у товарні відносини;